

Den forsvundne Gaard Kvolsgaard ved Bjerget.

Ved N. SODBORG.

FOR FLERE AAR TILBAGE laa lige neden for og Vest for Bjerget Bakke i Lild Sogn paa Nordhannæs en gammel Gaard, som nu ikke findes mere, men hvis Historie gaar flere Hundrede Aar tilbage i Tiden. Af Befolkningen er den altid blevet kaldt Kvolsgaard (Kuolsgaard), medens den i de forskellige Optegnelser, som findes om den, ogsaa tit kaldes Kolsgaard (Kolszgaard).

Saa langt tilbage som i 1442 nævnes Gaarden, som da ejedes af en Provst Palle Sonezen, der var Provst for Mors og Han Herred, og som havde arvet Gaarden efter sine Forældre. Han lod nemlig i 1442 læse paa Næsbo Ting (Hannæs Ting) et Kong Eriks Brev, at hans Gods skulde være fri, og at han udi Tage Henrichsens Orlov er bleven berøvet hans Breve paa Kvolsgaard og mere Gods paa Hannæs¹). Hvem denne Tage Henrichsen er oplyses der ikke noget om, men mulig det er Fader til Henrik Tagesen, Bjørnsholm, som var med i Bondeoprøret 1441 og var Bøndernes Anfører paa St. Jørgensbjerg i Kettrup Sogn. Ogsaa i 1447 nævnes Gaarden, da der anføres Tingsvidne, at Hr. Palle tilskødede Maren Madsdatter Anpart i Kvolsgaard²). Og samme Aar ligeledes et Tingsvidne, at Else Ubbis (vistnok Ubbes Enke) havde skødet hendes Broder Sone Perszen hendes Anpart i Kvolsgaard undtagen 6 ørte Jord³). Fra 1458 findes igen et Tingsvidne paa Pergament, "at Præstegaarden til Lille (Lild) Kirke, Roels (dvs.: Roelsgaard) Jord og Kvolsgaard haver fri fellig (Fælled) med Drift og Engbjerring i Djernis i Lild Sogn"⁴).

Det ser saaledes ud til, at der ikke er saa faa, som har Part i Gaarden foruden Provst Palle, men i 1462 anføres dog "Konning Christiern I's Stadfæstelse paa Kvolsgaard og mere Gods udi Lild Kirkesogn paa Hannæs, som Broder Palle gav til Mariager Kloster"⁵), og Aaret før nævnes Lars Nielsens og Maren Madsdatters Skøde til Mariager Kloster paa Kvolsgaard og Gods udi Lund og Klitten⁶). Det kan se ud til, at Provst Palle i sin Alderdom har taget Ophold i Mariager Kloster, han kaldes jo "Broder", men i alle Tilfælde har Klosteret faaet Foden godt indenfor i Lild Sogn, selv om det ikke er sket uden en Del Bryderier.

Fra 1467 anføres nemlig Bispens af Børglum og andre gode Mænds Stadfæstelse over en Dom af Hannæs Ting paa en Søsterlod, Christen Jensen og hans Medarvinger er tildømt i Kvolsgaard⁷), men fra 1470 nævnes derimod et Landstingsvidne, at Mariager Kloster lod læse tre Breve

paa Kvolsgaard, en Gaard i Lund og et Boel i Klitten⁸). Samme Aar nævnes Gaarden igen, idet der anføres et Brev over en Handel gangen mellem Mads Nie lsen og hans Hustru og hendes tre Døttre om en Gaard i Lund; dennem udlægges imod Kvolsgaard, to Boel i Klitten og et Boel i Lund, som de skødede til Mariager Kloster⁹). 1476 nævnes Peder Nielsen i Langvad med flere deres Stadfæstelse paa, hvad Køb Mariager Kloster havde gjort paa Kvolsgaard m. m.¹⁰).

1537 nævnes en Erik Lauridsen i Kvolsgaard¹¹) og 1546 Nis Lauridsen i en Sag angaaende Præsten Niels Madsen i Kærup, som klager over, at hans Præstegaard i Lild Sogn forholdes ham. Ved samme Lejlighed nævnes som Tingsvidne Jerigh (Erik) Lauridsen i Kvolsgaard, og Aaret efter, da den samme Sag igen er fremme paa Hannæs Ting, nævnes han igen¹²).

Fra 1552 findes Stadfæstelse paa et Mageskifte, hvorved Marsken Erik Banner til Asdal og Kokkedal af Jørgen Lykke paa Mariager Klosters Vegne faar Kvolsgaard, et Boel i Lund m. m. for Gods paa Mors¹³).

Derefter følger en Aarrække, hvor jeg ikke kan oplyse noget om Gaarden. Men i 1621 bor der en Mand i Gaarden ved Navn Anders Gregersen, og mellem denne Mand og Dorethe Gregersen, som ogsaa bor i Kvolsgaard og vist er hans Søster og har Part i Gaarden, opstod der en Strid, som til sidst førtes ind for Viborg Landsting¹⁴). Dombogen indleder Sagen med følgende: "Vor skikket Anders Gregersen i Kvolsgaard paa den ene Side og havde hid i Rette stævnet Dorethe Gregersdatter, ibid (dvs.: sammesteds) paa den anden Side for et Vidne, hun til Landstinget den 8. Juli sidst forleden mod ham havde vidnet, at han skulde have sagt til hende, at hun fik et Barn hjemme hos sin Fader og tog Livet af det. I lige Maade at hun samme Tid skulde have sagt til ham igen, at han skulde lægge sig det Rygte fra, at han skulde have avlet et Barn med hans Søkendebarn. Desuden var ogsaa hidstævnet Hans Gans i Drøstrup (Kettrup Sogn), som var Delefoged, Lensmandens Fuldmægtig og Repræsentant i Herredet, for Knud Gyldenstjerne paa Aagaard og Christen Christensen i Skad (utydeligt), men det skal sikkert være Gaarden Skadhavn i Tømmerby Sogn, for dér boede nemlig i 1631 Herredsfoged Christen Christensen¹⁵), samt velbyrdig Mand Knud Gyldenstjerne til Aagaard, om de havde noget dertil at svare.

¹ Erslev Repertorium III p. 602. De ældste danske Arkivregistraturer 5. Bd.s første Halvdel, p. 735 ff.

² Samme som note 1.

³ Samme som note 1.

⁴ De ældste danske Arkivregistraturer 3. Bd.s 1. Hefte, p. 159 ff.

⁵ Samme som note 1.

⁶ Samme som note 1.

⁷ Samme som note 1.

⁸ Samme som note 1.

⁹ Danske Magazin VI Bd. p. 104.

¹⁰ De ældste danske Arkivregistraturer 5. Bd.s første Halvdel p. 735 ff.

¹¹ Kolderup-Rosenvinge: Gamle dansk Domme II p. 6.

¹² Samlinger til jydsk Hist, og Topografi 2. Rk. II Bd. p. 232-33.

¹³ Kancelliets Brevbøger 10. 7. 1552, se ogsaa Kronens Skøder I p. 42.

¹⁴ Viborg Landstings Dombog 1621 A. Folio 66 b.

¹⁵ Se Rønn-Christensen: Fra Vester Han Herred (Hannæs), Thisted Amts Aarbog 1936 p. 247.

Saa mødte fornævnte Hans Gans og fremlagde samme Vinde (Vidne) af Hannæs Ting forgangen Aar den 8. Juli, at fornævnte Dorethe Gregersdatter for otte Mænd med oprakte Fingre og Helgens Ed at have kundgjort og bekendt, at Anders Gregersen sagde til hende dersammesteds, at hun fik et Barn hjemme hos sin Fader og tog Livet af det, og at han stod udenfor sin Fremmersdør og sagde det og bekendte endvidere, at hun sagde til hannem igen, at han skulde lægge sig det Rygte fra, at han skulde have avlet et Barn med hans Søskendebarn. Anders Gregersen benægtede med Helgens Ed og oprakte Fingre, at have sagt det. Og da Dorethe Gregersdatters Vidne ikke er uden en Persons Kundskab, som regnes for ingen Vinde (Vidne), erklærede Retten hendes Vidne for magtesløs at være.

Dernæst omhandles saa den næste Beskyldning, at Anders Gregersen skulde have avlet et Barn med sit Søskendebarn Maren Nielsdatter, nu boende i Rotbøl, da hun tjente hos ham. Men det vil føre alt for vidt her at gengive hele Retsforhandlingen, da der nemlig i denne Sag var indstævnet som Vidner ikke mindre end ialt 55 Personer fra baade Lild og Tømmerby Sogne. Ved denne Lejlighed vidnede ogsaa en Erik Eriksen, boende i Kvolsgaard, sammen med Dorethe Gregersdatter, som uden Tvivl er hans Hustru. De fleste af de mange Vidner erklærede dog, at de aldrig havde hørt noget derom før nu her for Retten; andre sagde, at de havde hørt "Røgt (Rygte) og Tidende derom en stakket Tid", enkelte i nogle Aaringer. Jens Madsen i Tømmerby vidnede dog, at han havde hørt om denne Sag "paa 7 Aars Tid". Den sidste af de mange Vidner, Jens Jensen i Vabesgaard, erklærede, at han heller ikke havde hørt om denne Sag, før han hørte Stævningen blive oplæst derom. Resultatet blev, at Retten dømte, at Beskyldningen "ikke bør nogen Magt at have eller komme fornævnte Anders Gregersen til nogen Forhindring".

Saaledes endte altsaa denne Sladrehistorie. - I 1625 nævnes Anders Gregersen igen, da som Tinghører¹⁶).

Iøvrigt er der fra 1621 endnu en Sag, som ogsaa berører Kvolsgaard og ogsaa blev ført ind for Landstinget. Det handler om et Slagsmaal, som havde fundet Sted mellem Anders Gregersens Broder, Peder Gregersen, som tjente hos Iver Dyre i Norge, og Jakob Griis til Roelsgaard, Søn af Vogn Andersen Griis sammesteds. Hvad de to Herrer har været oppe at slaas om nævnes desværre ikke i Dombogen, men det er da igen Erik Eriksen og Dorethe Gregersdatter i Kvolsgaard, der er ude med Beskyldninger, idet de den 2. Decbr. 1620 havde vidnet paa Hannæs Ting, at Peder Gregersen skulde have haft sin Bopæl og Tilflugt hos Anders Gregersen i Kvolsgaard "den Tid, han var i Baardag (Slagsmaal) med Jakob Griis i Roelsgaard baade før og siden han var hjemme af Norge og skulde have haft baade hans Seng og Kiste der, uanset at fornævnte Peder Gregersen noksom kan bevidne med ærlig og velbyrdig Mand Iver Dyre til Hvilstedgaard hans Brev og Haandskrift, at han paa de Tider, som de om vidnet haver, var udi fornævnte Iver Dyres Tjeneste og Bestilling og ingen Væring (Opholdssted) eller Bopæl havde hos fornævnte Anders Gregersen og ei heller havde hans Kiste eller Seng hos

hannem, som han ogsaa højlig benægter med sin højeste Ed"¹⁷).

Ogsaa i denne Sag var indstævnet en Masse Vidner fra hele Lild Sogn, men de fleste vidnede, at de ikke havde hørt eller vidste noget om, at Peder Gregersen havde boet hos sin Broder den Tid, han var hjemme fra Norge. Alligevel stadfæstede Landstinget Erik Eriksens og Dorethe Gregersdatters Udsagn, saa Iver Dyres Erklæring derved blev underkendt.

I 1631 nævnes Peder Gregersen igen. Han er da kommet hjem fra Norge og er blevet gift og bor i Kvolsgaard, som han sikkert har faaet Part i sammen med sin Broder, da det ser ud til, at Erik Eriksen og hans Hustru er flyttet bort derfra og nu bor i Dromshave ved Fjerritslev. Det ser ikke ud til, at Peder Gregersen er blevet lykkelig gift, da der nemlig i Han Herreds Tingbog føres en meget grim Beskyldning mod hans Hustru. Der staar nemlig¹⁸), at "Niels Roed i Koldrup (vel Kollerup), Bertel Christensen i Fjerritslev, Christen Roed i Svenstrup og Chr. Pedersen, ibid, vandt (vidnede) med oprakte Fingre og Ed, at det er dem fuld vitterlig i Guds Sandhed, at fornævnte Peder Gregersens Hustru Maren Christensdatter, født i Dromshave, laa i en slem Horlevned med tvende Soldater ved Navn Casper Staxild og Christen Peitersen". Tillige vidnede de, at det var sket i Erik Eriksens Hus i Dromshave, og at hun var der "unødt og utiltvunget i alle Maader" baade før og efter, at Fjenderne var kommet ind i Landet. Hvorledes Sagen endte, ved jeg ikke, men i alle Tilfælde er der nu igen kommet Uro og Ufred til den gamle Gaard ved Bjerget.

I Følge Aagaards Skattemandtal laa Kvolsgaard en Tid under Herregaarden Aagaard og beboedes af Anders Gregersen m. fl. 1660 nævnes Mette i Kvolsgaard, 1 Tjenestedreng og 2 Børn¹⁹). I 1662 er Beboeren en Lars Andersen²⁰), og Gaarden skal da have tilhørt Henrik Rantzaus Arvinger. I 1688 ejedes Gaarden af Oberst Munk til Brønninggaard, som ogsaa skal have ejet andet Bøndergods i Lild Sogn; Beboeren er Lars Andersen, og Gaardens Hartkorn er 3 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. I Markbogen staar flg.: "Vesten Gaarden er en Have, er fire Stk. Pløjejord, som siges i langsommelige Tid ikke at være brugt - sie, sur Jord". Vesløgsgaards Jordebog af 1703 nævner ogsaa en Lars Andersen i "Qvolsgaard" og i 1724 Lars Jensen og endelig i 1778 Christen Madsen, og Gaarden har fremdeles samme Hartkorn som ovenfor nævnt. Men om disse forskellige Ejere haves ingen Oplysninger.

I 1784 svarede Gaarden i Fattigskat 2 Tdr. 1 Skp. Rug og 2 Tdr. 1 Skp Byg²¹).

Den næstsidste Ejer af Gaarden hed Christen Kvolsgaard og var gift med en Datter fra Gaarden Bisgaard i Øsløs. I 1870erne solgte han Gaarden til den bekendte Mand Axel Hole, som derefter udstykkede Gaarden. Gaardens Stuehus, som laa lige sønden for Vejen ned fra Bakken, blev tilligemed en Del Jord til et Husmandsbrug solgt til Severin Mortensen, som lod tilbygge Stald og Lade. Gaardens øvrige Bygninger laa

¹⁷ Landstings Dombogen A. 1621, Folio 82 b.

¹⁸ Han Herreds Tingbog 1631, Folio 10.

¹⁹ Sivert Brochenhuus's Skattemandtal.

²⁰ Matriklen 1662.

²¹ Fattigprotokol for Tømmerby-Lild.

¹⁶ C. Klitgaard: Kjørulfske Studier p. 55.

lige norden for Vejen og er ikke mere, men det meste af
Gaardens Jord kom til den Ejendom, som nu ligger der, og
som ejes af Teglværksejer P. Odgaard.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1943, side 376-383)